

Nina och Tina

Föreställningar och erfarenheter bland två unga flickor i Stockholms multietniska värld

AF ALEKSANDRA ÅLUND

Hvilke drømme og forventninger har unge 2. generationsindvandrere til fremtiden? Er disse drømme opnåelige, og hvilke strategier benytter de unge kvinder for at nå deres mål?

Beteckningen “invandrare” hänför sig till en ingalunda enhetlig grupp av människor, lika litet som beteckningarna “utlänningar”, “flyktingar”, “naturaliserade svenskar” och liknande. Sådana ytliga och trubbiga kategoriseringar får lätt en negativ funktion genom att uppmåla bilden av en homogen grupp av i grunden specifikt annorlunda människor. I den ena eller andra varianten leder stereotypa kategoriseringar till negativa konsekvenser för utpekade människors livsvillkor och deras möjligheter att själva forma sitt eget liv efter egna förutsättningar och intressen. Ungdomar med invandrarbakgrund delar i många avseenden liknande sociala livsvillkor präglade av kulturell marginalisering och socialt utanförskap. Deras livskarriärer visar sig samtidigt att bli individuella. De har ofta erfarenhet av segregerade bostadsmiljöer och har känt av såväl diskriminering som stigmatisering. Men det är inte bara etnicitet och hudfärg som spelar en roll, utan också personliga livsvillkor och livser-

farenheter. Den kulturella och sociala de-termineringen spelar bara en begränsad roll. Dottern till en akademiskt utbildad och invandrad mamma räknar förmodligen med en akademisk yrkeskarriär. Men det kan också dottern till en lågutbildad, invandrad arbeterska göra.

I det följande skall jag beskriva två unga flickors livsfarenheter som konkretiserar dessa inledande tankegångar. Nina och Tina är barn till jugoslaviska föräldrar som i slutet av 1960-talet invandrat till Sverige. Föräldrarna är kusiner med liknande social bakgrund och erfarenheter som invandrare i Sverige. Men flickorna, som vuxit upp i nära gemenskap mellan sina respektive familjer, uppvisar helt olika föreställningar om världen. Betydelsen av klassbakgrund, liksom föräldrarnas och andra vuxnas förväntningar, påverkar deras skilda erfarenheter och livs karriärer. Vuxenblivandets våndor, ansträngda föräldrelationer, mångfaceterade kamratrelationer samt frihetens och kärlekens innebörder och gränser i ett månggetniskt sammanhang utgör en påtaglig inslag i deras komplexa identitetsarbete och livssammanhang. Det är också denna, den vardagliga livets komplexitet, som måste uppmärksammas om vi skall kunna förstå den individuella livets variationer, bortom stereotyper om ”invandrarungdomar”. Först därför några teoretiska funderingar avseende den dominerande bilden av ”invandrarungdomar”.

VÄRSTINGAR OCH OFFER

Internationell ungdomsforskning har fortfarande i alltför liten grad belyst relationen mellan kön, etnicitet och identitet (McRobbie 1994). Vad man kunnat konstatera är att en övergripande samhälllig kontext av både social och kulturell underordning präglar unga etniska ungdomars liv (se bl.a. Gilroy 1987, Jones 1988, Hewitt 1992, Silverman 1992). “Invandrarungdomar” betraktas i ungdomsforskningens huvudfaran i regel i ett eländesperspektiv (för

en kritisk diskussion se vidare i McRobbie 1994). När sådana eländesbeskrivningar paras med kulturessentialistiska föreställningar skapas inte bara stigmatiserande åtskillnader, men också etniskt definierade rangordningar och utsorteringar (Ålund 1995). Den fördomsfulla bilden av olika problem som kulturellt betingade fokuseras i hög grad på de som är synliga i det offentliga rummet, nämligen “invandrarungdomar”, och påverkar negativt deras självbild, liksom begränsar deras egna möjligheter. Detta befämjande av vad McRobbie betecknar som en “underprestationskultur” (McRobbie, 1994:187) och resulterar dessutom i att den sociala differentieringen och segregeringen efter etniska linjer kommer att definieras som självförvållad. Fokus förskjuts från sociala livsvillkor till etniska och kulturella, varigenom den sociala ojämlikhetens realiteter och konsekvenser osynliggörs. Invandrarungdomars “misslyckande”, underprestation och utanförskap, ses som förorsakad av deras egen kulturella bakgrund och konsekvensen blir lätt framväxten av ett etniskt delat samhälle. Sådana tendenser har vi också sett i det svenska samhället. “Invandrarflickan” är, såväl i Sverige som utomlands, med få undantag (se till ex Berg 1994) sedd som “den stackars turkiska flickan”, bunden av hemmets och kulturens bojor. Samtidigt är det just bland unga människor med invandrarbakgrund som det gror ett medvetandegörande, en kulturell förnyelse och revolt mot diskriminerande åtskillnader och rasialiserande diskriminering. Mitt intryck är att “invandrarflickor” tycks ha det lättare än “invandrarpojkar” att bryta etniskt definierade gränser och etablera gränsöverskridande sociala relationer. Ute på storstadens gator är det främst “invandrarpojkar” som syns och hörs. De drar också till sig massmedias uppmärksamhet och drabbas ofta på ett omedelbart sätt av ett rasialiserande bemötande (se Ålund, 1997). Dessa unga män riskerar också att utveckla en etnisk “reaktiv” hållning som bygger på vanligt förekom-

mande, och inte minst av massmedia underblåsta, negativa stereotypier kring invandrarnas traditionella och förtryckande manskultur och offerbilder av passiva "invandrarflickor" och "invandrar kvinnor".

Nina och Tina som nedan kommer till tals är varken passiva eller offer. Deras berättelser, som jag under upprepade intervju tillfällen insamlat, har också lärt mig att samtal som metod i forskningssammanhang kräver både tålmod och bekantskap med en vidare kontext som förankrar livshistoria i tid och plats (Ålund 1997). Vad dessa två flickor främst påtalar är olika gränser som försvårar egna livsval, vänskaps och kärleksrelationer. Och dessa gränser handlar ofta om diskriminering och utanförskap. Men också om olika etniskt relaterade konflikter i Sverige och i gamla hemlandet samt hur dessa hanteras i sökandet efter ett eget liv.

I SKUGGAN AV BARNDOMSUPPLEVELSER OCH KRIG

De ungas egna erfarenheter i vardagslivet och i skolan betingas av de skilda gränser som åtföljer etnisk bakgrund, klass- och könstillhörighet, lokal boendemiljö, etc. Föräldrarnas bakgrund, arbete, utbildning och sociala kontaktnät spelar en stor roll för ungdomarnas självuppfattning, utbildningsväg och livskarriär. Bindningen till utvandringsländerna kan "hjälpa" men också "stjälpas", och föräldrarna överför inte så sällan sina egna drömmar om "det sociala lyftet" på barnen, liksom sina politiska ställningstaganden vad beträffar konflikter eller krig i utvandringsländerna. Trots att ungdomarna på många sätt är satta under en slags belägring och tenderar att vara känslomässigt uppbundna, så är det ändå vanligt förekommande att de har en kritisk hållning till gränser och åtskillnader. Många unga kvinnor som jag har varit i kontakt med gör motstånd mot såväl sociala som etniska barriärer.

Kriget i ex-Jugoslavien har vid sidan av alla "invandrarproblem" i Sverige ytterliga-

re kommit att komplicera de jugosvenska ungdomarnas identitetsarbete. Var hör man egentligen hemma? Hur "jugoslavisk" eller svensk är man egentligen? "Jag vet inte", säger Nina, "Hemlandet är där hemmet är. Tidigare var jag stolt över att vara jugoslav, men nu vet jag inte längre. Det är tufft att vara blandad. Alla hjältar som man tidigare har sett upp till har bleknat. Jag tog Jugoslaviens sönderfall mycket hårt. Vi har ett hus i Kroatien, eftersom min pappa är därifrån. Första året efter delningen for vi dit på semester, men nu går det inte längre. Jag är liksom "utvisad" därifrån. Någon har tagit ifrån en rätten att älska landet. Du hör inte längre dit". Nina fortsätter med att konstatera att man inte längre vågar tro på något och att man blir deprimerad. "Dom sista åren, när allting blev så stökigt, börjar man tänka: Varför är allt så här? Varför lever man? Man har kommit så tätt inpå döden".

Nina har svårt att identifiera sig med det hela. Men också med sin mammas och pappas liv. "När pappa berättar hur fattigt han har levt så gråter jag. Jag blir ledsen, men vad kan jag göra? Nu skall jag jämt vara tacksam att jag har det bra. Men det var ju ett annat liv. Min mormor och farmor är de som jag står närmast av alla jugoslaver. Hos dom var det lugnt och avspänt. Man kunde göra vad man ville. Det var 1987 när jag var 15 år gammal. De gamla pratade länge, lugnt och samlat, och jag lyssnade oavbrutet. Tiden räckte för alla och alla kände sig väl till mods. Det var lugnt hela tiden. Dit kunde man åka för att koppla av, koppla bort och vila. Det fanns en stor trädgård där och husdjur. Alla från Sverige samlades där. Det var ett tiotal människor som väntade på oss. Man kände sig älskad och tillhörande. Nu är allt borta. Jag känner en stor tomhet".

Också Tina minns gemenskapen i sin farfars by med hela brödrakretsen. Pappan är montenegrin. "Jag minns farfar, pappas alla bröder och alla ungar. Allt var skojigt där. Man visades respekt och det var så lättsamt. I byarna satt männen och kvinnorna sprang

i ett. Pappa pratade med farfar på ett särskilt avspänt sätt. Själv umgicks jag med alla barn. Jag minns att vi var starkare. Vi sprang och slogs i stenberget, men det gjorde inte ont. Här gråter man för ingenting. Alla var tillsammans i en gemenskap. Men här är man ensam”.

Nina och Tina är kusiner, och båda har vuxit upp i Sverige. De är nitton år och har nyss avslutat sin gymnasieutbildning. Den ex-Jugoslaviska omvärlden skulle beskriva dem som serber. Men själva är de osäkra, speciellt Nina. De är förbundna med Montenegro och det kroatiska Dalmatien, samtidigt som de genom sitt eget liv hör till Sverige. Deras minnen vrimlar av far- och morföräldrar, släktingar och sommarens äventyr. De blandade rötterna för med sig alla de komplikationer som den jugoslaviska delningen innebär för många familjer. Huset i Dalmatien, vid “det vackraste havet på jorden”, förde alla dit. Men nu kan de inte längre samlas där. Föräldrarna vill nu byta huset med en kroat från Montenegro som vill “hem” (till Kroatien). Nina och Tina är förtvivlade. “Varför har dom börjat kriga? Kriget har stulit våra somrar ifrån oss”. De vill helst inte prata om det hela.

Tina pratar om det som är här och nu, jobbet och invandrarskapet. Först är hon klar och redig på sin enkla serbokroatiska med en pikant montegrinsk brytning. Därefter är hon sökande efter ord och uttryck. Språket bryts beroende på vilket land eller vilka personer hon talar om. Känslorna tar överhanden och hon är ofta osäker. Nina är hela tiden klarare. Hon pratar såväl bättre svenska som serbokroatiska, och med större känslomässig distans. Nina förfaller vara en “färdigblandad” jugosvenska. Känslomässigt har hon lärt sig att hålla flera olika rottrådar i styr. Redan när hon splittrade upp sina somrar mellan släktingarna i Dalmatien och Montenegro var hon tvungen att förena skilda saker. “Man lär sig”, säger hon. “Annars blir man ledsn och känner saknad hela tiden. Jag tvingade mig istället att se framåt”.

OLIKA VÄGAR TILL

SJÄLVFÖRSTÅELSE OCH LÄRDOM

Två kusiner – men olika. Trots att de har en gemensam social bakgrund – föräldrar med samma arbetarklassyrke, och släkt från samma områden – har deras livsvägar tagit olika inriktning. Detta märks också i deras minnesbilder av det förflutna. Relationen till föräldrarna och utbildningserfarenheterna skiljer sig åt. Deras identitet, läggning och ambitioner, är olika och de har kommit att allt mer leva i skilda världar. Ninas ständiga “resor” utanför förorten och bortom Sverige, liksom umgänge med kompisar från hela världen, är förbunden med en öppenhet och stor insiktsfullhet. Hon visar hur bred en identitet kan bli när den utifrån den lilla förortens etniska mångfald utvecklas utåt och går bortom dess gränser. Tina, med sin osäkerhet, rädsla och bristande erfarenhet av världen utanför förorten och den jugoslaviska släkt- och vänskapskretsen, visar på att det segregerade förortslivet också kan innebära isolering, utanförskap och marginalisering.

När kriget bröt ut upphörde kusinerna att dela semestrarna, och nu har också deras olika utbildningsvägar skiljt dem åt. Föräldrarna umgås dock fortfarande. De kom till Sverige i slutet av 1960-talet och har jobbat som industriarbetare. Nu är Ninas bägge föräldrar sjukpensionärer, liksom Tinas mamma. Tinas pappa har en egen firma. Trots föräldrarnas dåliga hälsa och ekonomi, är det Nina som har gått vidare med sin utbildning. Föräldrarna hjälper till och puffar på. Nina arbetar på kvällar och helger. Hon vill “erövra världen” och studera vidare. Till sommaren planerar hon att åka till Italien på språkresa. I England har hon redan varit och längre fram avser hon att åka till Tyskland med en svenskitaliensk väninna.

Tinas resor sträcker sig till grannförorten, där hon arbetar på en matservering. “Jag har “bara” gått på en tvåårig ekonomilinje på gymnasiet”, säger hon. Tina tycks, genom sitt sätt att tala om sig själv,

döma ut sig själv i förväg. Hon ser sig som "misslyckad". Arbetet på matserveringen, "där jobbar utländska ungdomar från hela Stockholm", ser hon som tillfälligt. Fast hon är osäker på om det blir några andra anbud om jobb. "Dragan har gått fyraårigt tekniskt gymnasium, men tvingas att jobba som kypare. För oss är det värre. Vi är tjejer, med två-årigt gymnasium, nu i krisen". Tina konstaterar sedan att Ninas situation ter sig bättre. "Men för Nina blir det kanske bättre. Hon har gått humanistisk utbildning och läser språk, vill studera vidare, italienska och turism. Hon kan bli hotellmanager. Till Tyskland skall hon åka för att få hotellpraktik och för att lära sig språket. Hon kan också bli stewardess. Flyga runt och se världen. Se allt". Nina kommenterar att hon har ändrat sig. "Det är inte bra att vara flygvärdinna med tanke på det framtida familjelivet. Hotellarbete är mera stadgat". Tina vet allt om Ninas liv och visar tydligt att hon åtminstone indirekt eller passivt vill ta del av de större möjligheter som hon tillskriver Ninas framtid.

Nina söker sig bortom den lilla förortens geografiska horisont, för att få distans till sig själv. Men det är här, i förortens kosmopolitiska liv, som grunden har lagts till nyfikenheten och insikten om att man lär sig av variation. Samtidigt finns dock även insikten om att detta grannskap inte räcker till om man vill utvecklas vidare. Jag får det starka intrycket att hos Nina har den lilla världens blandning lett till en stark känsla av innanförskap i världen, och inte bara en känsla av utanförskap i Sverige. Den tidiga övningen i gränsöverskridningar gör sig starkt gällande hos Nina.

Hennes föräldrar skulle bli de lyckligaste på jorden om hon en dag börjar på universitetet. De skulle betala allt, kosta vad det kosta ville. Hennes bror har utbildat sig till snickare, trots att han också fått möjlighet till språkresor (en resa till England). "Han lade av med höga drömmar. Ville tjäna pengar. Men pappa och mamma är besvikna, särskilt pappa". Under långa samtal

Foto: Mikkel Østergaard/Billedbuset

med Nina kom jag att förstå föräldrarnas drömmar. Som en fattig grabb från ett stenigt inland innanför Adriatiska havet kom pappan till stora hamnstäder och fick ett arbetaryrke. Han arbetade på olika ställen, i en rörig mångfald av människor med olika etniska bakgrunder, i Bosnien, Serbien och Montenegro. Sen träffade han mamman, som själv hade höga ambitioner, men som saknade möjligheter att förverkliga dem. Tidigt äktenskap, ont om pengar och utvandring till Sverige. Pappan värvades till den svenska industrin. Här skulle bägge föräldrarna kunna förverkliga sina drömmar, i form av materiellt välstånd och bra utbildning för barnen. Akademiker skulle de bli, bägge barnen. Men sonen kunde inte leva upp till förväntningarna, liksom flertalet av arbetsmigranternas barn. Nina blev den första och hittills enda i den stora släkten i Sverige som har genomgått en längre gymnasieutbildning. Med tiden har föräldrarna och många andra släktingar, med sina förhoppningar och drömmar, blivit mer eller mindre invaliderade och går numera mest sjukskrivna. Ninas inre värld är fylld av förväntningar. Hon skall kompensera för allas besvikelser. Men Nina har lärt sig att leva med detta, utan att tappa sin egen väg, och kämpar för rätten att forma sitt eget liv efter egna intressen och övertygelser.

Medan Nina vänder sig utåt mot den stora världen inriktar sig Tina på att bli kontorist. Egentligen ville hon bli mera än en vanlig kontorsdam. Det skulle vara business, att köpa och sälja aktier. Bankjobb. Men nu konstaterar hon att hon inte är "färdig med nånting", och kanske inte blir det heller. Hennes tvååriga gymnasieutbildning fick hon komplettera på Komvux. Tinans pappa är egen företagare och "har aldrig tyckt att akademiska studier är något märkvärdigt". Tina konstaterar att "han aldrig läst en bok i hela sitt liv" – men påpekar, att hennes mamma brukar säga att "det är ingenting att skryta med".

Tina har alltid känt det som om det är i förorten hon hör hemma. Hon har umgått

med ett fåtal, mest jugoslaviska ungdomar, och har aldrig på allvar tagit del i blandade ungdomsgruppers liv. Hennes liv har varit "i en egen krets", som hon uttrycker det, till skillnad från Nina som har haft ett bredare och mera utåtriktat umgänge. I skolan och på fritiden var Nina mycket med kompisar i blandade grupper, "mest juggar och greker", och nära vän med flera. Gymnasiet gick hon i en annan förort, liksom Tina, men det var ett annat gymnasium än där Tina gick. "Det gymnasium jag gick var känt för att vara svårare. Det var en utmaning och jag var ganska rädd". Ninas kompisar och vänner var också "utlänningar". De kom från Iran, Chile, Pakistan o.s.v. Några svenskar var också med i kamratkretsen. Hennes bästa tjejkompis Maria var från ett etniskt blandat hem.

Vägen till vänskap kantades av nervositet och stress. "I början var man störd. Det var en stämpel i sig att vara utlänning, att komma från vår förort och härigenom betraktas som extra mycket svartskalle. Man skilde på bättre och sämre människor. Men vi svartskallar fann oss till rätta och strålade automatiskt samman. Snart tyckte alla att vi var balla och tuffa". Det att vara balla och tuff framstår som en viktig livsstil när man ses som "underlägsen". Den förort som Nina kommer ifrån har ett mer eller mindre ökänt rykte och frambringar därför ett slags försvarsbeteende. Tillsammans i grupp vågar man möta andra och ifrågasätta, ja, till och med ibland hota den värld som nedvärderar. "När vi gick på disco fick vi veta att vi var balla och tuffa. Kaxiga också. Killarna vågade inte stöta på tjejerna från vår förort. Vi kom in till stan i gäng, med de ballaste och tuffaste modekläderna. Högljudda och bråkiga. Ingen fick gå på en. Man ansågs vara mera än man egentligen var". Det var en "skyddsmask", förklarar Nina. "Vi vågade inte ge oss "ut" och "in" i stan ensamma eller utan denna mask". Det hela blev också en livsstil för ett tag. När man är ung är erkännande och uppmärksamhet viktigt. Inte minst som en

kompensation för nedvärdering av sin förort, sina föräldrar och sig själv. Man visar upp sig och sin gemenskap. Ibland med en hotfull underton, som växer fram ur ett behov av att vara respekterad. Man har lärt sig att säga ifrån. Det som Nina kallar "ungdomarnas svartskallekultur", och som i mycket är en image av den egna förortens "gemenskap" och "anda", kräver erkännande och respekt. Denna motkultur är lika mycket riktad inåt (för att säkra en känsla av tillhörighet och sammanhållning) som utåt (som en protest mot ett nedvärderande bemötande och utanförskap)." Här (i förorten) har man vuxit upp och lärt sig vara på ett visst sätt, för att kunna skydda sig. Man måste se stark ut för att överleva. Annars blir man ihjältrampad som utlänning i det här samhället", konstaterar Nina.

INTEGRATIONSVILLKOREN OCH DEN MÅNGETNISKA BYNS INRE VÄRLD

Övergången till gymnasiet blev till ett möte med integrationens konkreta villkor, både för Nina och Tina. "Man mötte sig själv som ett sämre själv", konstaterar Nina. "Alla lärare lade märke till oss som kom från mindre fina förorter. Hur vi pratade. Hur vi var. Man ansåg att vi sänkte medeltalet. Drog ner det hela". Det är inte så lätt som elev att tackla ett sådant bemötande. Känslan av att man utgör en avvikelse från det normala, att man är störande, dum och sämre, är förlamande.

Invandrarskapet och förortslivet fostrar ett innanförskap i utanförskapet. Mångfalden och det brokiga kollektivet reduceras av omvärlden till en enhetlighet av svartskallar, vilka alla generellt uppfattas och bemöts som "andra" och annorlunda. "Det finns så många utlänningar", säger Nina. "Lika olika som människor är. Men vi dras alla över samma kam. Ett hat riktas kollektivt mot oss". Det är detta som "invandrare" betyder för henne. Att vara hatad. Vägen in i samhället – redan "in i" tyder på

att man är ställd utanför från början – förutsätter tuffhet och styrka. Upplevelsen av att vara hatad sårar stoltheten och gör att en kaxig attityd växer fram. Det inre känslolivet längtar efter att få vara likvärdig och höra till. De mindervärdeskänslor man får leder till självförsvar i olika former.

Den lilla världen sluter sig samman och utesluter de som är utanför. Men tryggheten av att tillhöra denna gemenskap kan också vara kvävande. "Vi bor i en by", konstaterar Nina och Tina. "I centrum sitter gamla och unga, kända och okända. Men de vet allt om alla. De snackar om allting här". Bykänslan ger en viss trygghet, samtidigt som den är kontrollerande och begränsande. "Alla har respekt för varandra. Också vi unga. De gamla är våra gamla. Det är detta som gör oss lite olika i förhållande till Stockholm. Om vi blir tilltalade av en gamling så bemöter vi dom med respekt". De "offentliga" gamlingarna på bänkarna i centrum är som farfäder, som sannolikt känner pappa eller någon som känner pappa. De intar rollen som nära släktingar.

Det sociala trycket håller de unga kvinnorna borta från det lokala gatulivet, för att deras eget och familjens rykte skall skyddas. "Det finns ganska många flickor som har dåligt rykte här i förorten", säger Nina. Det handlar om hur "anständigt" man beter sig, om man ofta byter killar och liknande. Problemet är att det råder en ojämlikhet när det gäller frihet för unga män respektive unga kvinnor. Tjejerna har få möjligheter att uppmärksammas i det offentliga rummet och blir lätt osynliggjorda, eller får dåligt rykte. Det gäller att kunna visa sig på rätt sätt. Nina säger själv att hon har en "uppblåst" stil, "för ingen skall minsann trampa på mig". Hon säger att "jag kan gå rakt igenom killgänget på torget med upplyft näsa och låtsas att jag inte ser någon". Gränserna för vad man får göra och inte, hänger naturligtvis nära samman med föräldrarelationerna. Uppfattningen tycks vara att svenska ungdomar har en bättre och

öppnare kontakt med sina föräldrar, samtidigt som de sägs tappa respekten för föräldrarna. De egna föräldrarna värnar om förtroende, säger man, även om det inte alltid är så att man lever upp till förväntningarna. "I svenska hem kan man dra hem en kille redan när man är i yngre tonåren. Allt är "naturligt" där. Både fylla och pojkbesök", menar Tina. Ninas kommentar är att "jag tycker också att sådant är naturligt". "Men inte så tidigt som när man är 14 år? Skulle du?" frågar Tina. "Ja", svarar Nina. "Men jag skulle ta upp det med mamma först. Allt beror på relationen till föräldrarna. Jag skulle naturligtvis inte dra hem vem som helst och nya hela tiden. Då skulle inte mamma ta mig på allvar". Nina har större möjlighet än Tina att diskutera sådana saker med föräldrarna, särskilt med mamman, och markerar betydelsen av föräldrakontakten och den fördel som många svenska kompisar har med sina ofta öppnare relationer. Även om deras större frihet inte ensidigt förbinds med respekt, utan också med slapphet.

Det är viktigt att uppmärksamma att det från föräldrarnas sida tycks föreligga en extra press att visa att deras barn inte är några "problemungdomar", vilket är en följd av förortens dåliga yttre rykte. De skall snarare visa sig vara bättre än andra ungdomar. Nina påpekar att hindren för att "hålla igång", som man egentligen vill som ung, ständigt skapar "en lust att göra det". Det är i stor utsträckning de mer eller mindre stereotypa och generaliserade mediabilderna, och vandringshistorierna om problematiska förortsungar, som har bidragit till att generationsrelationerna i viss mening har tenderat att "retraditionaliseras" och att den lokala sociala kontrollen har blivit striktare.

Bilden av det egna samhället kontrasteras mot den yttre världen. Den uppfattas som osäker och oförutsägbar, full av tillfälligheter. Inte så sällan uppfattar man den på ett stereotypt sätt som moraliskt sönderfall. I Stockholm är gamlingarna ensamma och

bemöts inte med respekt. Ungdomarna är berusade och oredliga. "Här har jag aldrig sett en full ungdom. Stan är nåt annat. Där samlas folk från alla håll, vilda som lugna människor. Du kan aldrig veta...". Anonymiteten i city är samtidigt lockande och ger en möjlighet till ungdomlig utlevelse i en slags frizon. "Jag skulle aldrig kunna sitta på en bistro här i förorten och dricka en öl. I stan kan jag det, och gör det också. Men här går snacket omedelbart. En by, vet du. Du vill liksom framstå här som en bra flicka". Byns ordning betingas av den negativa bevakningen utifrån, men också av den lokala sociala kontrollen och föräldrarnas "traditionalism". Det inre och det yttre är förbundna med varandra.

Man vill vara bra ungdomar och refererar ofta till ett behov av att skydda den manliga delen av familjen. Men bakom detta ligger en uppfattning om att det egentligen är mammorna som upprätthåller ordningen. "Mamma säger att pappa har en respektfylld position att försvara och att du skall värna om den". Männens ger en slags trygghet i det ofta vilda ungdomslivet. Har du en pappa, bror eller manliga kusiner så är man alltid skyddad, men också bevakad. Familjens goda namn följer och förföljer en, också ute på stan. Man måste akta sig för alla ögon som ser. "Om man är ute på stan, t.ex. på disco, så kan du göra vad du vill, så länge ingen bekant vuxen från förorten ser dig. Så fort någon bekant är i närheten så har du ögonen på dig". Männens roll är ständigt närvarande, om än inte alltid på ett konfliktfritt sätt. Det informella systemet som reglerar vad man får göra och inte får göra, vem som är bra och dålig, måste man alltid räkna med. "Killarna ser på oss i förorten som sköter oss på ett annat sätt än på de flickor som hänger i T-banan hela dan. De respekterar oss och bryr sig om oss. Vi har vuxit upp med dessa grabbar, även de struligaste av dom. De skulle aldrig säga nåt dumt till oss. För de känner våra bröder och kusiner". Så länge det finns någon manlig släkting i bilden så kan man

känna sig trygg. "Min (kvinnliga) släkt rör du inte, säger dom till varandra".

Detta betyder inte att de unga kvinnorna befinner sig i någon slags fängelse. Men det finns "regler" och "gränser" för vad man får göra, mer eller mindre töjbara och ständigt i förändring. Man får naturligtvis dricka på gemensamma fester, till och med för mycket ibland. Men regelbundet missbruk accepteras inte. Inte heller att man är ute och hänger jämt, dricker öl i centrum eller hoppar i säng med alla. Det finns friheter, men de får inte leda till "överslag". Man är angelägen om att avgränsa sig ifrån vad som uppfattas som "problemungdomar". Vad som menas med "överslag", att bryta mot regler och gränser, varierar med avseende på om man är i förorten, ute på stan, på egna eller andras fester.

PRIVATA RELATIONER OCH ETNICITETENS MÅNGFALD

Till skillnad från Tina, vars liv kretsar kring förorten, slakten och bekanta jugoslaver, är Nina mera utåtriktad och rörlig. Hon berättar om umgänget i olika ungdomsgrupper, om etniska gränsdragningar och etniskt blandade gemenskaper om flockbeteendet när man reser in till stan o.s.v. Slutna etniska tillhörigheter och den invandrantäta förorten i sig tycks vara för trång för moderna ungdomar som "vill gå vidare".

"Vi går inte ut här. Det finns inget att gå till. Under högstadiet var vi på ungdomsgården. Alla var där och det var en stor närhet mellan oss ungdomar i förorten. Högstadietiden var de finaste åren i mitt liv. Efter skolan, vid tretiden, för vi ut på stan. Alla träffades och allt skedde liksom automatiskt. Vi satt på nåt kafé och umgicks. Nu är andra generationer där. Kontakterna med kompisar är färre idag än tidigare. På gymnasiet blev det ont om tid. Nu är det bara på lördagarna som man går på stan. Annars sitter man hemma och tittar på TV". Världen har krympt socialt. Men närheten till kompisarna från förr håller i

sig, som en social och kulturell grund att utgå ifrån.

Tiden då "allting svängde" handlar i mycket om äventyren i samband med erövringen av stan. Blandgängen startade från förorten, delades upp i Stockholm och återbildades ibland på vägen hem. "Vi startade tillsammans från förorten. Inne i stan sökte vi juggar upp varandra på olika kaféer, till exempel på Silverhästen. Sen kanske man fortsatte till andra ställen. Även om det främst var juggar, och juggar från den egna förorten, som man umgicks med, så öppnade vänskapen upp alla portar till andra ungdomar. När nån sa "säg till alla att komma" så menade man verkligen alla".

Det egna umgänget under uppväxttiden har hela tiden varit etniskt blandat, även om man i viss mån har dragits till de som har haft samma "beteenderegler" som man själv. Det har varit turkar, greker, italienare, sydamerikaner och naturligtvis "juggar", liksom svenskar. Könsmixtur har varit det normala i de kamratgrupper som Nina och Tina har erfarenhet av. "Men muslimska flickor har inte varit med", kommenterar de. Svenskar har varit med. "De uppför sig som vi utlänningar och har inte känt sig som "svedi" (stereotypisk svensk). De uppför sig annorlunda, är öppnare och varmare och inte snåla". Tina menar dock att svenskarna mest månar om sig själva. "Våra killar är generösa och får lättare kontakt med tjejer. Därför hatar svenska killar våra killar". Nina protesterar. "Du överdriver. Alla svenskar är inte sådana. Inte riktiga svenskar i sina relationer med svenska tjejer. Där är dom generösa mot varandra. Som vi". Tina ger sig inte. "Men de är tråkiga. Om en svensk tjej vill ha spänning så blir det utlänningar". Sedan fortsätter hon med att berätta om en svensk arbetskamrat. "Hon har en lillebror som bad att få en tia. Det fick han inte. Hon jobbar liksom bara för sina pengar. Jag skulle ge allt till min bror. Även om jag själv fick sitta hemma. Alla är kanske inte sådana, men jag har ett intryck av att de är så". Nina protesterar. "Du vet

inte så mycket om svenskar. Min svenska kille betalade alltid för mig. Han tycktes visst tro att det skulle vara så bland oss och visste inte hur han skulle uppföra sig. Jag kände mig dum och trodde att han ville mystifiera mig. Men det visade sig att han var van hemifrån att göra så. Att bjuda tjejen”. Nina menar att det finns en öppenhet bland alla i förorten, såväl bland svenskar som övriga.

Jag frågar om hur tjejer sinsemellan pratar om “rätt sorts killar”. “En turk skulle vara en stor sak. Det sjuka snacket skulle sätta igång. Du vet, fördomar”, säger Tina. “Jag skulle aldrig reflektera över om personen är turk eller ej, om jag själv fick bestämma. Man lever i en beroenderelation till en massa människor som bygger upp en massa mystiska föreställningar”, kommenterar Nina lite korrigerande. “Jag bryr mig inte om kultursnacket. Det är snarare så att man är rädd för det rykte som de har fått”, fortsätter Tina. “Då skulle jag verkligen slås”, menar Nina. “Skulle någon hota mig, då jävlar. Tänk vad själva ryktet kanske har gjort med dem. Man pekar ut dom. Och skulle ryktet också drabba mig och min kille, då skulle vi visa vem det är som bestämmer över sitt liv”. Nina tycks, inte minst genom sina goda relationer med föräldrarna och sin mamma som förebild, ha utvecklat en självkänsla som kräver individuell valfrihet och respekt.

Ryktesspridning skapar en etnisk rangordning och Nina och Tina funderar över vad som är befogat eller bara en fråga om attityder. De flesta ungdomar uppfattas som kompisar och vanliga. Men vid sidan av dessa finns strulgång i förorten som grupperas efter olika mönster. Å ena sidan struliga ungdomar med ex-jugoslavisk, turkisk och arabisk bakgrund. Å andra sidan latinamerikanska och finska strulungdomar. Dessa ungdomar utgör en minoritet och “kommer från taskiga hemförhållanden”. Ungdomsgången i allmänhet tycks vara mer eller mindre etniskt blandade. Blandningen är påtagligast fram till slutet av

grundskoletiden. Därefter blir det en uppdelning efter vänskapsrelationer, utbildningsinriktning och fritidsintressen. Den etniska dimensionen, och släkten, tycks bara ha inflytande på det rent symboliska planet. Detta visar sig också i det att Tinas och Ninas umgänge har minskat samtidigt som deras livsbanor har tagit sig olika inriktningar.

SAMMANFATTNING

Tinas och Ninas livsöden visar att det som en gång har grundats under grundskoleåldern, som gemenskap över etniska grändragningar, vänskap och bekantskap som korsar etniska tillhörigheter, kan leva kvar som en social och kulturell grund för ett gränsöverskridande, liv och samliv med andra. “Den segregerade invandrarförorten” är ingalunda homogen utan uppvisar skilda betingelser för individuella livsöden. Den egna etniska identiteten och identifikationen med en etnisk tillhörighet är ingen självklarhet. Unga människor söker vanligen en hemvist i en värld som är multietnisk och där det rör sig om beblandade och vitt förgrenade tillhörskaper.

Det som ungdomar i texten ovan också illustrerar är hur likartad sociokulturell bakgrund kombineras med olika individuella villkor, förutsättningar och erfarenheter och leder till olika livsöden. Familjebakgrund, påverkan av skilda ambitioner och liknande spelar en viktig roll. Men den lilla världen i familjen och i förorten är nära förbunden med den stora världen utanför. Och det individuella och privata livet kan lika gärna “gå vidare” bortom den egna livsmiljöns gränser, som “stanna kvar” inom dess begränsningar”.

Mot denna bakgrund vill jag bara tillägga att kategoriseringar av invandrare såsom sådana fyller ingen annan funktion än att pressa in individer i färdiga mallar och livsrutor. Det är viktigt att understryka att det inte finns någon automatik i människors individuella livsöden. Det handlar helt

enkelt om individuella livsöden, bortanför eller utanför tendensen till en tvingande homogenisering till följd av social marginalisering och stereotypa kategoriseringar. Det är långt ifrån den kulturella bakgrunden som i sig är avgörande, men däremot tillgången till ett socialt och kulturellt kapital av skilda slag.

LITTERATUR

- Berg, Magnus (1994). *Seldas andra bröllop*. Göteborg: Etnologiska Föreningen i Västsverige.
- Gilroy, Paul (1987). *There ain't no Black in the Union Jack*, London: Hutchinson.
- Hewitt, Roger (1992). Language, youth and the destabilisation of ethnicity. In: Palmgren et al (eds.) *Ethnicity in Youth culture*. Stockholm: Stockholms University.
- Jones, Simon (1988). *Black Culture White Youth*. London: MacMillan Education.
- McRobbie, Angela (1994). *Postmodernism and Popular Culture*. London and New York: Routledge.
- Silverman, Max (1992). *Deconstructing the Nation; immigration, Racism and Citizenship in Modern France*. London: Routledge.
- Ålund, Aleksandra (1995). Alterity in Modernity. *Acta Sociologica* No 38: pp 311-322 .
- Ålund Aleksandra (1997). *Multikultiungdom; Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.

SUMMARY

Based on her book titled "Multikultiungdom" (Multi Cultural Youth) the author examines processes of integration, ethnic and gender identity formation among young people of immigrant background in Sweden. Those processes, the author maintains, tend often to be reduced to stereotypical images of cultural differences. Immigrant youth may share similar social conditions characterised by cultural marginalisation and social exclusion. However, their individual careers are based on personal experiences. Using the example of two young girls, two cousins with similar social background, the paper discusses differences in their individual careers. The analysis points to the importance of class, ethnicity and gender, but also to the meaning of personal social networks, family relations and family history.

Aleksandra Ålund, professor,
Sociologisk Institut, Umeå Universitet,
Sverige.